

Ірина СМОГОРЖЕВСЬКА

ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

Проаналізовано передумови утворення Української Національної Ради, розглянуто основні законодавчі акти Західно-Української Народної Республіки, визначено компетенцію вищого законодавчого органу після підписання Акту злуки ЗУНР і УНР.

Ключові слова: УНРада, ЗУНР, закон, злука.

Законодавча діяльність Української Національної Ради (УНРади) розпочалася 13 листопада 1918 р. ухвалою Тимчасового Основного закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської імперії. Новопроголошена держава дістала назву Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР). Згідно з цим законом виконавчу владу перебрав на себе Державний секретаріат, а УНРада зберегла законодавчу і контрольну владу, що простягалася на територію українських земель Галичини з Володимирією, Буковиною та Закарпаттям, які були зазначені на етнографічній карті Австрійської Монархії Карла барона Черніга. Згідно з п'ятим артикулом Тимчасового Основного закону УНР, гербом ЗУНР був золотий лев на синьому полі, обернений у праву сторону, державним прапором – синьо-жовтий, а державна печатка складалася з герба та напису довкола нього “Західно-Українська Народна Республіка”. Наступним був ухвалений закон про організацію Української Галицької Армії (УГА) (13 листопада 1918 р.), про тимчасову адміністрацію ЗУНР (15 листопада 1918 р.) та про тимчасову організацію судів (16 листопада 1918 р.).

У січні 1919 р. УНРада ухвалила низку важливих законів: земельний, виборчий, про права меншин, про організацію шкіл тощо. Саме тоді був створений колегіальний орган – виділ, який очолював Президент УНРади Є. Петрушевич. До складу виділу ввійшли: Л. Бачинський, А. Горбачевський, М. Новаковський, О. Попович, С. Вітик, С. Юрик, О. Устинович та ін.¹

Із проголошенням ЗУНР необхідно було провести відповідні зміни в судочинстві. На перший план вийшла потреба змінити дотеперішні закони, які мали на меті охорону Австро-Угорської імперії та цілісність її кордонів.

УНРада вирішила питання амністії, тобто звільнення від кари всіх засуджених за злочини проти австрійської держави. Така амністія була цілком виправдана, бо не було потреби карати у вільній Українській республіці тих, що спричинилися до розвалу Австро-Угорської імперії. Існуючих суддів залишено на їхніх посадах, якщо вони складуть присягу про виконання своїх обов'язків згідно з законами ЗУНР, зберігатимуть урядові таємниці та дбатимуть про Українську державу.

Адміністративною владою над судами і прокуратурами ЗУНР був Державний секретаріат судівництва, який курував видавництво “Вісника Державних Законів і Розпорядків”².

Однією з найважливіших проблем була злука західноукраїнських земель зі східними, щоб весь український народ увійшов в єдину національну державу. Найбільш прихильно ідею об’єднання сприйняли українська молодь, січові стрільці та соціалісти³. Основною перешкодою на шляху негайного вирішення цього питання стала політична й економічна нестабільність Великої України як держави і непевність її міжнародного становища.

Переїхавши зі Львова до Тернополя, 1 грудня 1918 р. Державний секретаріат ЗУНР підписав попередній договір з Директорією у Фастові. Саме тоді ЗУНР заявила про свій непохитний намір об’єднатися у найближчий час в єдину велику державу з Українською Народною Республікою (УНР). Водночас Директорія оголосила про свій намір прийняти всю територію й населення ЗУНР до складу УНР. Однак передбачалося, що ЗУНР з огляду на історичні обставини, правові традиції, культурну та соціальну різницю життя на своїй території та її населення, дістане територіальну автономію, межі якої має визначити окрема спільна комісія. Передумовою об’єднання двох українських держав була домовленість про те, що до складу Директорії увійде Є. Петрушевич, а на урядові посади будуть обрані представники Галичини та Буковини.

Стосовно зовнішньої політики вирішено, що питання війни з Польщею і справа про спадщину Австро-Угорщини вирішує уряд західних областей, а всі інші питання є компетенцією всієї УНР.

Ухвалення закону про злуку ЗУНР з УНР було першим питанням порядку денного сесії УНРади у Станиславові 3 січня 1919 р. До того часу, коли зберуться Установчі збори об’єднаної Республіки, законодавчу владу на території ЗУНР мала виконувати УНРада. Цивільною і військовою адміністрацією на західноукраїнських землях залишався Державний Секретаріат. Цю ухвалу УНРада прийняла одноголосно, що з гордістю підкреслив у своїй промові президент Є. Петрушевич: “Ухвалений закон залишиться в нашій історії одною з найкращих карт. По лінії з’єднання не було між нами двох гадок”⁴.

Водночас УНРада обрала делегацію з 65 членів, яка мала ратифікувати у Києві ухвалу про злуку. Головою делегації був обрано першого віце-президента УНРади Л. Бачинського, провідника Української радикальної партії (УРП). До її складу входили державні секретарі ЗУНР Д. Вітовський, І. Мирон, Д. Левицький, Л. Цегельський, С. Витвицький, С. Вітик, О. Безпалко, В. Стефаник, А. Шмігельський, Т. Старуха, П. Шекерик-Доников та ін.⁵

Ухвалу про об’єднання ЗУНР з УНР без жодних змін затвердила Директорія своїм Універсалом 21 січня 1919 р. 22 січня 1919 р. Акт про злуку ЗУНР і УНР проголошено на Софійському майдані в Києві під час відзначення першої річниці незалежності України у присутності Директорії та представників УНРади. 23 січня Трудовий Конгрес затвердив Універсал Директорії, і на цій підставі делегати УНРади як повноправні члени увійшли до складу парламенту УНР.

Після об’єднання назву Західно-Українська Народна Республіка замінено на Західна Область Української Народної Республіки (ЗО УНР). Проте це об’єднання

“мало лише декларативне значення, бо остаточну ратифікацію актів з’єднання обох республік, згідно з постановою Української Національної Ради від 3 січня 1919 р. в Станиславові, мали провести лише Українські Національні Збори, скликані з території цілої України”⁶.

Враховуючи політичні обставини в західних областях та Наддніпрянщині, Державний секретаріат ЗУНР продовжував свою працю на автономних правах. УГА самостійно вела війну з Польщею, тоді як армія УНР боролася з більшовиками. Жодна з них не могла допомогти іншій.

1 лютого 1919 р. УНРада ухвалила закон про запровадження української мови як державної в усіх установах, 13 лютого – про шкільництво ЗО УНР.

Перед УНРадою і Державним Секретаріатом стояли важкі завдання. Економіка краю була майже зруйнованою. Через Галичину на захід і схід проходив фронт, а деякі села були тотально знищені. Багато родин залишилося без даху над головою і без матеріального забезпечення.

Упродовж 25 березня – 15 квітня 1919 р. відбулася чергова сесія УНРади, яка схвалила закони про новий законодавчий орган ЗО УНР – сойм, про громадянські права і обов’язки та земельну реформу. Сойм мав складатися з 226 послів (160 українців, 33 поляків, 27 євреїв та 6 німців). Право голосу отримував кожний громадянин, якому виповнилося 20 років, а право бути обраним – громадянин, вік якого становив 28 років. Жодних обмежень за соціальним походженням, релігійною чи національною приналежністю не передбачалось. 30 березня 1919 р. на засіданні Ради державних секретарів ЗУНР під головуванням Президента УНРади С. Петрушевича ухвалено регламент роботи апарату закордонних справ.

Земельний закон забезпечував правові основи власності селянина на землю. Передбачався перерозподіл поміщицької землі та землі, яка була власністю організацій, церков, монастирів. У перше чергу мали бути наділені землею селяне, що брали участь у боях або втратили в результаті війни працездатність, їх вдови і сироти, безземельні та малоземельні селяни. Спосіб і час поділу мав визначати окремий закон. Земельний закон надавав землевласникам відшкодування на перевласнення землі, розмір якого і спосіб оплати мав визначити майбутній сойм.⁷

¹ Лозинський М. Галичина в роках 1918–1920. – Нью-Йорк, 1976. – С. 62–63.

² Чубатий М. Державний лад на Західній Області Української Народної республіки: У пошуках історичної правди. Зб. на пошану Миколи Чубатого, 1889–1974 / Ред. Григор Лужницький і Ярослав Падох // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Т. 205. Історично-філософська секція. Правнична комісія. – Нью-Йорк, 1987. – Ч. 2. – С. 29–30.

³ Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин. – Львів, 1995. – С. 204–205.

⁴ Там само. – С. 68.

⁵ Стахів М. Україна в добу Директорії УНР / Наук. т-во ім. Шевченка. Записки НТШ. – Нью-Йорк, 1962. – Т. 2. – С. 44–46.

⁶ Мазена І. Україна в огні й бурі революції. – Мюнхен, 1950. – Т. 1. – С. 87.

⁷ Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр. В 2-х т. – Львів, 2005. – Т. 1. – 472 с.

Iryna Smohorzhevs'ka. LEGISLATION ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN NATIONAL COUNCIL

The article analyzes the institutionalization of the Ukrainian National Council and the most important legislations passed in the West Ukrainian People's Republic. It also deliniates the area of competences of the highest legislative body after the Act Zluky of the ZUNR and the UNR was signed.

Key words: *the Ukrainian National Council, the West Ukrainian People's Republic, legislation, reunion (zluka).*